

Bölüm 3

ELEŞTİREL DÜŞÜNME VE ELEŞTİREL DÜŞÜNME İLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Nurhan ÇİNGÖL¹

Giriş

Düşünme insanoğlunu diğer canlılardan ayıran en temel özelliklerden birisidir ve bu özellik sayesinde insanlar hayatta kalmış, bilgi, kültür ve medeniyet üretebilmiştir (1,2). İnsanın bildiği, inandığı, istediği, korktuğu, umduğu her şey düşünmenin ürünü olan düşünceleri tarafından belirlenir (3,4). Yaşantımızdaki hemen hemen her şeyin örneğin eylemlerimizin, ürettiklerimizin ya da inşa ettiklerimizin kalitesini düşünmemizin kalitesi belirler. Her insan doğası gereği düşünür ve çoğu zaman bunun için özel bir çaba sarf etmesi gerekmez. Ancak, düşünme kendi haline bırakıldığında genellikle ön yargının, çarpıtmanın, eksik bilginin, bilgisizliğin ya da taraf tutmanın etkisinde işleyen bir süreç haline gelir. Bu nedenle hem bireylerin hem de toplumların, bu gününü ve geleceğini şekillendirilmek için sıradan düşünme sürecinden daha fazlasına ihtiyacı vardır. Bu noktada karşımıza eleştirel düşünme çıkmaktadır (5).

Felsefe ve psikoloji alanında ortaya çıkan eleştirel düşünme (6) herhangi bir konu, içerik ya da soruna ilişkin disiplinli bir düşünme şeklidir (5). Birçok alanda önemli kabul edildiği gibi hemşirelik için de oldukça önemli olan eleştirel düşünme, hemşirelerin günlük çalışmalarının ve hemşirelik eğitiminin önemli bir parçasıdır (7). Dünyada yaşanan hızlı değişimler, sağlık hizmetlerini daha karmaşık hale getirirken hemşireler, mevcut sağlık bakım sistemlerinin karmaşıklığıyla başa çıkmak ve etkili bakım sağlamak için eleştirel düşünmeyi kullanmak zorundadır (8). Eleştirel düşünme, hemşirelerin hastaların sorunlarını etkili bir şekilde çözmek için bilgileri seçen, birleştiren, muhakeme eden ve uygulayan bilgili bir uygulayıcı olarak hizmet etmelerini sağlar (9,10). Profesyonel hemşirelerden günlük klinik uygulamada, özellikle alışılmadık durumlarla başa çıkmada, yaratıcılık ve karmaşıklıkla başa çıkma becerisi beklenmektedir. Bu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Hemşirelikte Yönetim AD, nurhancingol@ibu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-1398-7943

yeniden yapılandırarak geliştirdiği disiplinli bir düşünme şeklidir. Bir nevi kişinin düşünmesi hakkında düşünmesini gerektirir. Bu özelliği ile eleştirel düşünme kendi kendini yöneten, disipline eden ve düzelten bir düşünme şeklidir. Eleştirel düşünme negatif ya da duygusuz düşünme değildir. Aksine duyguları kabul eder ve negatifikten ziyade bizleri doğruluğu kanıtlanmamış iddia ve düşünceler arasında kaybolup yanlış kararlara yönelmekten kurtarır. Eleştirel düşünmede üç temel faaliyet; *araştırma, yorumlama ve yargıya varmadır*. Eleştirel düşünmek istiyorsak, düşünmenin esaslarını ve tüm düşünme eylemlerinin gerçekleşmesini sağlayan temel unsurları anlamamız ve öğrenmemiz gerekir. Düşünmeyi analiz etmek için var olan düşünmeye ait amacın, sorunun, bilginin, varsayımların, çıkarımların, ana kavramların ve bakış açısının tanımlanması gerekir. Düşünmeyi değerlendirmek için de düşünmenin elemanlarını açıklık, doğruluk, bütünlük, ilgililik, derinlik, genişlik önemlilik, mantıklı olmak ve tarafsızlık ölçütleri açısından kontrol etmek gerekir. Tüm bunları gerçekleştirirken eleştirel düşünme ilkelerine bağlı kalmak önemlidir. Karar verme, problem çözme, yaratıcı düşünme gibi bazı kavramlar, düşünme ile ilişkili kabul edilmektedir. Diğer yandan birçok araştırmacı, eleştirel düşünmenin karar verme ve sorun çözmeden daha karmaşık ve üst düzeyde muhakeme ve değerlendirmeyi sağlayan bilişsel ve duyuşsal bileşenler içerdiğini savunmaktadır. Eleştirel düşünmenin karar verme ve problem çözmeyi daha etkili, gerçekçi ve mantıklı hale getirmeyi sağladığı ve yaratıcı düşünmeyi de teşvik ettiği söylenebilir. Profesyonel hemşirelerden günlük klinik uygulamada, özellikle alışılmadık durumlarla başa çıkmada, yaratıcılık ve karmaşıklıkla başa çıkma becerisine sahip olmaları beklenmektedir. Profesyonel yetenekler, eleştirel düşünme becerileri ve problem çözme becerileri gibi genel becerilerle yüksek oranda ilişkilidir.

KAYNAKÇA

1. Harari YN. Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens İnsanın Türünün Kısa Bir Tarihi. 39. Baskı. (Ertuğrul Genç Çev.) 39. Baskı. İstanbul: Kolektif Kitap; 2015.
2. Yılmaz K. Eleştirel ve Analitik Düşünme. 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2021. p.
3. Cüceloğlu D. İyi Düşün Doğru Karar Ver, Etkili yaşamın Temel Boyutları üzerine Yakup Bey'le Söyleşiler. 35. Baskı. İstanbul: Sistem Yayıncılık. 2000.
4. Elder L, Paul R. İyi Düşün İyi Yaşa:30 Günde Kritik Düşünme. (Naciye Nur Makaracı, Çev. Ed.). İstanbul: Server Yayınları; 2022.
5. Paul R, Elder L. Kritik Düşünce, Critical Thinking, Çeviri Ed. Aslan E.A, Sart G. Kritik Düşünce. 3. Baskı. Ankara. Nobel Akademik Yayıncılık; 2016.
6. Şahinel S. Eleştirel Düşünme. 1. E-Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık; 2007.
7. Von Colln-Appling, C, Giuliano, D. A concept analysis of critical thinking: A guide for nurse educators. *Nurse Education Today*, 2017; 49, 106-109. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2016.11.007>

8. Simpson E, Courtney M. Critical thinking in nursing education: Literature review. *International Journal of Nursing Practice*. 2002; 8: 89-98. <https://doi.org/10.1046/j.1440-172x.2002.00340.x>
9. Papathanasiou IV, Kleisariis CF, Fradelos EC, et al. Critical thinking: the development of an essential skill for nursing students. *Acta Informatica Medica*. 2014; 22(4):283-2866. doi: 10.5455/aim.2014.22.283-286.
10. Yue M, Zhang M, Zhang, C, et al. The effectiveness of concept mapping on development of critical thinking in nursing education: A systematic review and meta-analysis. *Nurse Education Today*, (2017); 52: 87-94. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.02.018>
11. Yeung, MMY, Yuen JWM, Chen JMT, et al. The efficacy of team-based learning in developing the generic capability of problem-solving ability and critical thinking skills in nursing education: A systematic review. *Nurse Education Today*. 2023; March (122): 105704. 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2022.105704>
12. Paul SA. Assessment of critical thinking: a Delphi study. *Nurse Education Today*. 2014; 34(11): 1357-1360. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2014.03.008>
13. Çıtak EA, Uysal G. Kavram analizi: Eleştirel düşünme. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2012; 9(3), 3-9.
14. Nosich GM. Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme. 4. Baskı. (Birsal Aybek Çev.). Ankara: Anı yayıncılık; 2018.
15. Ruggiero VR. Eleştirel Düşünme İçin Bir Rehber. 1. Basım. (Çağdaş Dedeoğlu Çev.) İstanbul; Alfa Basın Yayım: 2017.
16. Marquis BL, Huston CJ. Hemşirelikte Liderlik Roller ve Yönetim İşlevleri Teori ve Uygulama. (Nefise Bahçecik ve Havva Öztürk, Çev. Eds.). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2018
17. Adair J. Karar Verme ve Problem Çözme. (Güneş Korkmaz, Çev. Nurdan Kalaycı, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.; 2017
18. Eagleman D. Beyin Senin Hikayen. Çeviren: Arık Tozar Z. 2020. 20. Baskı. Domingo Yayınları.
19. Batı U. Kusursuz Kararlar Vermek ve İkna Sanatı Beyni Doğru Kullanmak. 4. Baskı. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık. 2020. p.54
20. Eriş B. Korkmasaydın Ne Yapardın? 14. Basım. İstanbul Alfa Basım Yayım Dağıtım; 2019. P.43.
21. Çalık T, Sezgin F, Çalık C. Yönetimde Problem Çözme. 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi. 2020.
22. Gür Ç, Koçak N, Demircan A. Okul Öncesinde Çok Boyutlu Bakış Açılılarıyla Düşünme Eğitimi. Ankara: Anı Yayıncılık; 2016
23. Güneş F. Düşünme Nedir? Nasıl Öğretilir. Esra Kabataş Memiş, Ahmet Kaçar (eds.). *Eleştirel ve Analitik Düşünme içinde*. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi. 2021
24. Ülger, K. The relationship between creative thinking and critical thinking skills of students. *Hacettepe Dergisi-Hacettepe University Journal of Education*. 2016. 31 (4): 695-710. doi: 10.16986/HUJE.2016018493
25. Eagleman D, Brandt A. Yaratıcı Tür, Fikirler Dünyayı Yeniden Nasıl Yaratıyor. 5. Baskı. (Zeynep Arık Tozar Çev. Algan Sezgintüredi Çev. Ed.). İstanbul: Domingo Yayınları; 2020.